

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy JUDr. Josefa Baxy, soudkyně JUDr. Lenky Kaniové a soudce JUDr. Ivo Pospíšila v právní věci žalobkyně: **H. Š.**, zastoupené Mgr. Petrem Juráněm, advokátem se sídlem Dvořákova 13, Brno, proti žalovanému: **Krajský úřad Jihomoravského kraje**, se sídlem Žerotínovo náměstí 3, Brno, o žalobě proti rozhodnutí žalovaného ze dne 15. 5. 2019, č. j. JMK 70181/2019, sp. zn. S-JMK 59026/2019/OD/Ša, v řízení o kasační stížnosti žalovaného proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 26. 5. 2021, č. j. 41 A 50/2019 - 119,

t a k t o :

- I. Kasační stížnost **se zamítá**.
- II. Žalovaný **nemá právo** na náhradu nákladů řízení.
- III. Žalovaný **je povinen** zaplatit žalobkyni na náhradě nákladů řízení o kasační stížnosti do třiceti dnů od právní moci tohoto rozsudku částku 4.114 Kč, k rukám zástupce žalobkyně, advokáta Mgr. Petra Juráně.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci a dosavadní průběh řízení

[1] Předmětem souzené věci je to, zda somatická porucha – tranzitorní ischemická ataka (dále jen „TIA“), případně tranzitorní globální amnézie (dále jen „TGA“), může být důvodem pro nepřičetnost dle § 19 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich (dále jen „zákon o přestupcích“).

[2] Z dosavadních skutkových zjištění učiněných ve správním řízení vyplývá, že v neděli 5. 11. 2017 před jednou hodinou odpolední žalobkyně řídila své vozidlo na ulici Srbské v Brně. Jela směrem k ulici B. N., kde bydlí. Při jízdě dvakrát po sobě narazila do vozidla jedoucího před ní. Z místa nehody odjela. Řidičce vozidla jedoucího před ní (dále

jen „poškozená“) ublížila na zdraví. Poškozená utrpěla otřes mozku a poranění krční páteře.

[3] Žalobkyně v přestupkovém řízení uváděla, že si dopravní nehodu nepamatuje. V minulosti mívala zdravotní obtíže, kvůli kterým po vypjatých událostech nebo bez zjištěných příčin na 10 až 15 minut ztratila paměť. Vybavuje si jen, jak zatočila na ulici Srbskou. Pak byla doma s manželem. Podívala se z okna a viděla svůj poškozený vůz. Zavolala proto policii. Řekli jí, že způsobila nehodu. Tu si ovšem nepamatovala. Nezpochybovala, že k nehodě došlo a vůz řídila. V důsledku své zdravotní indispozice však nejednala úmyslně.

[4] Z lékařských zpráv (a anamnézy), které žalobkyně doložila, vyplývalo, že obdobné zdravotní potíže, jaké uváděla při dopravní nehodě, měla již v minulosti (ztráta paměti na určitý časový úsek). Ve svém vyjádření k věci žalobkyně opakovala, že si na průběh nehody a následný časový úsek nevzpomíná. Domnívala se, že ji nelze uznat odpovědnou za spáchané přestupky z důvodu její nepřičetnosti. Po nehodě podstoupila několik vyšetření. Zpráva z neurologie ze dne 24. 1. 2018 u žalobkyně diagnostikovala TIA. Ta měla za následek krátkodobou poruchu mozkových funkcí v důsledku nedostatečného přísunu kyslíku. Tato porucha se vždy samovolně upraví. Žalobkyně čas od času těmito stavy trpí, což dokládají další doložené lékařské zprávy. Jde však o stavy naprosto nepředvídatelné. Nevyskytují se příliš často.

[5] Magistrát města Brna (dále jen „správní orgán 1. stupně“) námitky žalobkyně nevyslyšel. V červnu 2018 shledal, že porušila několik povinností podle zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích („zákon o silničním provozu“). Uložil ji pokutu ve výši 29.000 Kč, zákaz řízení všech motorových vozidel na dobu 14 měsíců a uhrazení nákladů řízení ve výši 1.000 Kč. Zejména zdůraznil, že žalobkyně je způsobilá (dle posudku o zdravotní způsobilosti ze dne 6. 4. 2018) k řízení motorových vozidel skupiny B. Zdravotní potíže tvrzené žalobkyní nebyly ke dni nehody prokázány.

[6] Žalovaný k odvolání rozhodnutí správního orgánu 1. stupně zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Správní spis neobsahoval žádný podklad pro závěr o tom, v jakém stavu byla žalobkyně v době dopravní nehody. Platí přitom zásada *in dubio pro reo*.

[7] Správní orgán 1. stupně posléze nechal vypracovat znalecký posudek z oboru zdravotnictví odvětví psychiatrie dětí a dospělých. Znaleč konstatovala, že žalobkyně netrpí psychózou v užším slova smyslu. Výpadek paměti na dobu nehody znaleč spojovala spíše s dissociativní amnézií. Ovládací schopnosti měla žalobkyně v době nehody jen nepodstatně snížené. Následná ztráta paměti způsobená emočním šokem má obranný charakter. Nebyla však určující pro jednání žalobkyně při nehodě a ujetí od ní.

[8] V odvolání žalobkyně připomněla, že z rozhodnutí správního orgánu 1. stupně neplynulo, jak se magistrát vypořádal s jejími námitkami proti psychiatrickému posudku; pominul, že se psychiatrický posudek k této diagnóze nevyjadřuje. Pokud by žalobkyně v době nehody byla při smyslech a rozpoznávala by nebezpečnost svého jednání pro společnost, pak by se vzhledem ke sledu událostí během nehody muselo jednat o jednání natolik agresivní, nepřiměřené a hraničící se sociálně-patologickou poruchou, že by

se tyto psychopatické rysy osobnosti zcela jistě projevily v některém z testů, které žalobkyně podstoupila během zpracovávání psychiatrického posudku. Stavby typu TIA se projevují velice specificky a nárazově, nelze je objevit standardními psychiatrickými metodami, které se zaměřují na dlouhodoběji a průběžněji se projevující duševní poruchy. Žalobkyně má ve svých dřívějších lékařských zprávách záznamy, že opakovaně obdobné stavy prodělala. Jedná se tedy o opakovanou TIA. Odborné závěry v takové věci může učinit pouze specialista v odvětví neurologie.

[9] Žalovaný odvolání zamítl a potvrdil rozhodnutí správního orgánu 1. stupně. Vyšel zejména ze znění § 19 zákona o přestupcích a § 123 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Nepříčetnost žalobkyně mohla zapříčinit toliko duševní porucha. Těmi se zabývá forenzní psychiatrie. TIA je původu somatického (spjatého s tělem) nikoliv duševního. Z vypracovaného znaleckého posudku z odvětví psychiatrie přitom plyne, že žalobkyně duševní poruchou, pro kterou by nemohla rozpoznat protiprávnost svého jednání ani své jednání ovládat, netrpěla. Žalobkyně tedy byla v době spáchání přestupku příčetná.

[10] Žalobkyně napadla rozhodnutí žalovaného žalobou ke krajskému soudu. K žalobě krajský soud zrušil rozhodnutí žalovaného a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

[11] Žalobkyně v průběhu soudního řízení předložila znalecký posudek ze dne 7. 11. 2019 z oboru zdravotnictví, odvětví neurologie (dále jen „neurologický posudek“), který vypracovala znalkyně MUDr. Eva Ungerová. Krajský soud provedl důkaz znaleckým posudkem, včetně výsledku znalkyně. Z něj vyplynulo, že žalobkyně prodělala tranzitorní globální amnézii – TGA, která je speciální jednotkou (poddruhem) TIA, protože nebyla schopná ovládat své jednání.

[12] Krajský soud konstatoval, že § 19 zákona o přestupcích pojem „duševní porucha“ nedefinuje. Soud tedy vyšel analogicky (stejně jako žalovaný) z § 123 trestního zákoníku, ovšem s přihlédnutím k principu zákazu analogie v neprospěch obviněného (na rozdíl od žalovaného) vyplývajícím z čl. 39 Listiny základních práv a svobod (srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 27. 4. 2021, sp. zn. Pl. ÚS 98/20, bod 60, či rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 2. 2015, č. j. 1 As 236/2014 – 22, bod [21]). Pojem duševní porucha zahrnuje i jiné poruchy, než jen ty, pramenící z duševní nemoci. Pojem hluboké poruchy vědomí lze vykládat tak, že zahrnuje i takové, které nemají původ v duševní nemoci, ale jejich příčiny jsou jiné, např. neurologické. TIA krajský soud podřadil pod pojem „hluboké poruchy vědomí“ dle § 123 trestního zákoníku. Člověk se při TIA či TGA cítí jako by usnul; v průběhu opakuje, co činil před atakou. Jinými slovy „o sobě neví“. To podle krajského soudu odpovídá spravedlivému čtení slov *hluboká porucha vědomí*, o která se tedy lze v této věci opřít a podřadit pod ně i TIA či TGA. Ve svých závěrech se krajský soud inspiroval i rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 3. 2011, č. j. 4 Ads 67/2010 – 111, dle něhož „[p]rvním kritériem nepříčetnosti je duševní porucha, která bývá definována jako různé odchylky prožívání a chování jedince od normy. Taková odchylka může trvat i jen krátkou dobu (například u epileptických záchvatů) nebo být stavem dlouhodobým či trvalým (například senilní demence, oligofrenie).“ Za duševní poruchu označil Nejvyšší správní soud i krátkodobou odchylku prožívání a chování jedince od normy, což je případ i TIA (resp. TGA).

[13] Pokud by se následně prokázalo, že tato porucha byla příčinou, pro kterou žalobkyně v době nehody nemohla rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo své jednání ovládat, mohla TIA nebo TGA založit její nepřičetnost. V řízení před správními orgány proto bylo namíste poříditi spíše neurologický, než psychiatrický posudek.

[14] Krajský soud dále hodnotil, zda žalobkyně v době spáchání přestupku mohla kvůli TIA či TGA ovládat své jednání. Dospěl přitom k závěru, že nikoliv. Vyšel zejména z výsledku znalkyně a jejího posudku. Znalkyně zdůrazňovala, že u žalobkyně v souvislosti s nehodou a tím, jak ji popisovala, pozorovala klasické příznaky TIA či TGA. Žalovaný při jednání namítal, zda příčinou vzniku TIA/TGA ve skutečnosti nemohla být žalobkyní způsobená dopravní nehoda. To znalkyně rezolutně odmítla. Nespatřovala k tomu jediný důvod. I proto, že si žalobkyně celou nehodu nepamatovala. K tomu znalkyně podle svých slov dospěla objektivně na základě anamnézy a provedených vyšetření.

[15] Krajský soud tedy i s ohledem na konzistentní výpověď žalobkyně, a to, že ze spisu neplnou pochybnosti o popisu skutkového děje, jak jej vylicila, uzavřel, že žalobkyně pro duševní poruchu v době spáchání přestupku nemohla rozpoznat protiprávnost svého jednání ani své jednání ovládat. Ustanovení § 19 zákona o odpovědnosti za přestupky v takovém případě stanoví jasný následek: žalobkyně za přestupky, z jejichž spáchání ji správní orgány shledaly vinnou, neodpovídala.

II. Kasační stížnost a vyjádření žalobkyně

[16] Proti rozsudku krajského soudu podal žalovaný (stěžovatel) kasační stížnost.

[17] Dle stěžovatele v řízení sp. zn. 4 Ads 67/2010 nebyla nepřičetnost předmětem sporu, naopak o té nebylo pochyb. Stěžovatelka trpěla v projednávané věci psychózou, což vyplývalo ze znaleckého posudku z odvětví psychiatrie. Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku pak ani zjevně nezamýšlel vytvořit definici duševní poruchy pro správní trestání. Krajský soud však lapidární a zkratkovitou definici převzal. Není však patrné, kým a v jakých případech bývá duševní porucha takto definována. Ve věci projednávané v rozsudku č. j. 1 As 236/2014 – 22 hrozilo rozšíření trestněprávní odpovědnosti v neprospěch účastníka řízení. Bez užití analogie z trestního práva totiž odpovědnost účastníka řízení nevznikla. V projednávané věci však šlo o překlenutí mezery v zákoně – zákon o přestupcích pro účely definice „duševní poruchy“ nic nestanoví. Vymezení pojmu tak nelze ponechat na úvaze soudu, ale je třeba užít zákonné definice § 123 trestního zákoníku (v souladu se zásadou *nullum sine lege scripta*). Nejde ani o analogii v neprospěch, neboť analogicky dovedl jediný možný obsah pojmu „duševní porucha“. TIA pak nelze dle odborné trestněprávní literatury podřadit pod pojem „hluboká porucha vědomí“ (srov. Válková, H. § 123 (Duševní porucha). In: Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1329).

[18] I kdyby stěžovatel připustil výklad zastávaný krajským soudem, žalobkyně neprokázala vymizení svých poznávacích či ovládacích schopností v době protiprávního jednání. Znalkyně v rámci svého posudku vycházela z tvrzení žalobkyně. Její tvrzení však postrádají oporu ve spisovém materiálu. Žalobkyně nabídla znalkyni tvrzení o tom, že si pamatuje, jak odbočila na ulici Srbskou, a pak až na manžela doma. Policistům však

vypověděla, odkud jela, kam jela, kudy projela, kde zaparkovala a jak vozidlo zabezpečila. Nehodu si nepamatovala, důvod (TIA či TGA) však nabídla později. Oznamovatelem přestupku nebyla žalobkyně, ale přítel poškozené. Z popisu děje tvrzeného žalobkyní znalkyně vyvozuje závěry relevantní pro předmět řízení. Lze poukázat i na to, že žalobkyně autem prokazatelně couvala (dle stop ve správním spisu), což popírá tvrzení znalkyně o tom, že toho nebyla pro TIA schopna. Znalkyně popřela, že „spouštěčem“ TIA mohla být dopravní nehoda. Svůj závěr však vyvodila toliko z toho, že si žalobkyně nehodu nepamatuje. Spouštěčem TIA přitom obvykle bývá stresová situace. Znalecký posudek je stran hodnocení rozpoznávacích a ovládacích schopností v době protiprávního jednání (nehody) žalobkyně značně ovlivněn jejím popisem skutkového děje, který však nemá oporu ve spisovém materiálu.

[19] Žalobkyně ve vyjádření ke kasační stížnosti uvádí, že výklad zastávaný stěžovatelem o tom, že člověk s vymizelými ovládacími a rozpoznávacími schopnostmi může být vinen ze spáchání přestupku, jde proti smyslu a účelu zákona (ustanovení o nepřičetnosti). Vznikly-li v průběhu řízení pochybnosti o průběhu skutkového děje, jdou v neprospěch správních orgánů (*in dubio pro reo*). Užití rozsudku č. j. 1 As 236/2014 – 22 bylo příléhavé, neboť i v jejím případě došlo k rozšíření trestní odpovědnosti nad rámec zákona. Ze správního spisu vyplývá, že žalobkyně s automobilem necouvala. Prvním nárazem žalobkyně do auta poškozené se toto nárazem odrazilo vpřed a následně došlo k dalšímu nárazu. Spouštěčem TIA či TGA u žalobkyně byla hypertenze (nikoliv stresová situace).

[20] Žalobkyně má za to, že ne ona, ale naopak stěžovatel doplňuje skutkový stav v rozporu se spisovým materiálem a sám z těchto nesprávných skutkových tvrzení vyvozuje právní závěry, ačkoli toto je výlučnou pravomocí soudu. Žalobkyně událost popisovala konstantně, beze změn, a to již i znalkyni MUDr. Čermákové, která zpracovávala první posudek z oddělení psychiatrie. MUDr. Čermáková prováděla vyšetření žalobkyně, při němž zkoumala její inteligenční kvocient, provedla rozbor její osobnosti, zkoumala, zda žalobkyně netrpí depresemi, a zkoušela její mentální schopnosti. Žalobkyni není zřejmé, jak ze závěrů tohoto zkoumání došla k závěru, že žalobkyně byla v době spáchání nehody přičetná, když se dle znalkyně mohlo jednat buď o kvantitativní poruchu vědomí při mozkové ischemii anebo o dissociativní amnezii. MUDr. Ungerová navíc vypověděla, že u žalobkyně bylo v mozku nalezeno ložisko, které potvrzuje, že prodělala TIA/TGA, dále uvedla, že TIA/TGA je „zákeřná“ v tom, že nemusí na mozku zanechat žádnou stopu. Tvrzení MUDr. Čermákové a závěry obsažené v jejím posudku proto nemohou obstát proti neurologickým závěrům znalkyně MUDr. Ungerové. K tomu celý průběh nehody vycházející ze správního spisu, tedy náraz do vozu poškozené několikrát za sebou, zcela odpovídá klasickým příznakům probíhající TIA/TGA.

[21] Pro výše uvedené navrhuje, aby Nejvyšší správní soud kasační stížnost jako nepřijatelnou odmítl (předmětem řízení se již zabýval rozsudek č. j. 4 Ads 67/2010 – 111) nebo jako nedůvodnou zamítl.

III. Posouzení kasační stížnosti

[22] Nejvyšší správní soud se nejprve zabýval formálními náležitostmi kasační stížnosti a dospěl k závěru, že je včasná, přípustná a projednatelná. Důvodnost kasační stížnosti soud

posoudil v mezích jejího rozsahu a uplatněných důvodů a zkoumal přitom, zda napadené rozhodnutí netrpí vadami, k nimž je povinen přihlédnout z úřední povinnosti (§ 109 odst. 3 a 4 s. ř. s.).

[23] Kasační stížnost je i přijatelná, neboť se jedná o otázku (zda lze poruchy somatického původu považovat za duševní poruchu ve smyslu § 19 zákona o přestupcích), kterou Nejvyšší správní soud dosud v její úplnosti neřešil. Soud v rozsudku č. j. 4 Ads 67/2010 – 111 toliko nabídl obecná východiska k přezkumu nepřičetnosti (ze kterých krajský soud správně vyšel), sám však zkoumal psychózu, nikoliv somatickou poruchu.

[24] Kasační stížnost není důvodná. Kasační soud ovšem považoval za nutné zpřesnit a korigovat některé názory krajského soudu, jakkoliv souhlasí s jeho závěrem o nutnosti zrušit napadené rozhodnutí.

[25] Dle § 19 zákona o přestupcích „[z]a přestupek není odpovědný ten, kdo pro duševní poruchu v době jeho spáchání nemohl rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo své jednání ovládat“.

[26] Dle § 26 trestního zákoníku „[k]do pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“

[27] Dle § 123 trestního zákoníku „[d]uševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.“

[28] „Přičetnost“ definovaná zákonem o přestupcích je kategorií fakticky totožnou s „přičetností“ upravenou trestním zákoníkem. Lze tedy při posuzování této součásti odpovědnosti pachatele za přestupek též vycházet z odborné trestněprávní literatury, případně následovat ustálenou judikaturu trestních soudů k otázce přičetnosti.

[29] V komentáři k trestnímu zákoníku (ŠÁMAL, Pavel. § 26 [Nepřičetnost]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 369) citovaném žalovaným, se (důraz přidán) „[d]uševní porucha [...] podle moderních medicínských názorů vymezuje jako **zřetelná odchylka od stavu duševního zdraví a rovnováhy**, kterým se rozumí stav úplné a sociální pohody, jako výslednice vnitřních (genetických) a vnějších (psychosociálních a environmentálních) faktorů. Duševní poruchu nemůžeme ztotožňovat s duševní nemocí, neboť pojem duševní nemoci je užším pojmem. Specifická (smíšená) porucha osobnosti (dříve nazývaná „psychopatie“), u které se povaha lidí nápadně odchyluje od normy, může být duševní poruchou, ale nemusí být duševní nemocí. Duševní porucha může být způsobena rozdílnými příčinami, a to samotnou duševní chorobou nebo jinou nemocí, která má takovou poruchu za následek, anebo může být vyvolána pozitivím návykových látek, např. alkoholu nebo omamných látek. Duševní porucha, která je příčinou nepřičetnosti, může být přechodná a krátkodobá, a to od několika vteřin (např. porucha vědomí u řidiče auta, jako příčina dopravní nehody, při níž dojde k ublížení na zdraví) či minut (např. epileptický záchvat, v rámci něhož dojde k ublížení na zdraví osobě poskytující pomoc nemocnému), ale může být také dlouhotrvající nebo trvalá (např. schizofrenie či mentální retardace).

[30] V pasáži k ustanovení § 123 trestního zákoníku výše citovaný komentář uvádí, že jde také o poruchy organického původu (tedy i nedokrevnosti mozku). Duševními poruchami pak autoři komentáře rozumí především (důraz přidán) „*exogenní psychózy, tj. poruchy vyvolané organickým poškozením mozku, jako jsou psychózy po poranění mozku, psychózy způsobené intoxikací anebo infekcí, defekty v systému látkové výměny, epilepsie, mozkové tumory, rozpad osobnosti např. v důsledku arteriosklerózy*“. Nejvyšší správní soud tedy činí dílčí závěr, že duševní poruchu dle § 19 zákona o přestupcích může vyvolat (způsobit, zapříčinit) i náhlá, nečekaná a přechodná změna zdravotního stavu pachatele, která má původ somatický (tělesný).

[31] Je bezpochyby, že přičetnost jako taková předpokládá dvě základní kritéria, která musí být (obě zároveň) v době činu dána, aby mohl být člověk považován za přičetného. Prvním je kritérium rozumové, resp. rozpoznávací schopnost, tj. schopnost pachatele rozpoznat protiprávnost jeho činu, druhé kritérium je volní, resp. způsobilost určovací, tj. schopnost určit volní zaměření svého jednání a klást odpor těm pohnutkám vedoucím ho k společensky nebezpečným (protiprávním) činům, tedy schopnost ovládat v tomto smyslu své jednání (tzv. ovládací schopnost).

[32] O nedostatek schopnosti rozpoznávací půjde i v tom případě, jestliže osoba, jejíž nepřičetnost se posuzuje, sice vnímala rozhodné skutečnosti ohledně svého činu, ale nebyla schopna vůbec pochopit protiprávnost činu, tedy jeho společenské souvislosti, jeho vlastní smysl a dopad (taková osoba není schopna pochopit protiprávnost svého jednání, tedy že jde o čin nedovolený a v dané společnosti právem zakázaný).

[33] Nedostatek schopnosti určovací spočívá v tom, že osoba, jejíž nepřičetnost je posuzována, není způsobilá své jednání ovládat. Nepřičetná osoba je tedy v takovém duševním stavu, že si sice uvědomuje protiprávnost svého činu, ale není způsobilá v konkrétním případě své jednání svými duševními schopnostmi regulovat, aby se ho přes vědomí protiprávnosti nedopustila, tedy není schopna své jednání ovládnout. Nedostatek schopnosti určovací nastane, pokud nedokáže ovládnout své jednání zcela, tedy jestliže je schopnost určovací zcela vymizelá.

[34] V projednávané věci žalovaný „slovíčkaří“ a pře se spíše o kvalifikaci TIA (resp. TGA) v systému „duševních poruch“ (odmítá její zařazení mezi tyto poruchy) než o skutečnost, že se zjevně jedná o odchylku od „stavu duševního zdraví a rovnováhy“ a dle znaleckého posudku TIA i reálně způsobuje nepřítomnost rozpoznávací i ovládací schopnosti. Tento závěr ani v kasační stížnosti nevyvrací. Není přitom žádného důvodu, aby somatické příčiny změn duševního zdraví, byť krátkodobé, se mýjely pro svou povahu a původ s „tradičním“ pojetím důvodů nepřičetnosti.

[35] Samotný pojem duševní porucha je velice obecný a právem rigidně neuchopený (nedefinovaný). Zákonodárce sice nabízí taxativní výčet duševních poruch, jejich definici však neuvádí, přestože samy vybízejí (s ohledem na svou obecnost – neurčitost) k dalšímu upřesnění, a přidává „sběrnou“ kategorii v závěru („jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka“). Je proto nutné důsledně vycházet ze smyslu a účelu ustanovení zákona o přestupcích upravujícího nepřičetnost a „zřetelné odchylky od stavu duševního zdraví a rovnováhy“, které způsobily vymizení jednoho či obou kritérií přičetnosti (rozumového a

volního), hodnotit *ad hoc* (zejména po vyjádření znalce) jako duševní poruchy dle § 19 zákona o přestupcích.

[36] K obecnosti kategorií duševních poruch soud připomíná, že článek 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod vychází z myšlenky, že jednotlivec v právním státě musí žít v jistotě při úvaze, zda jednání, které koná či zamýšlí konat, nezavdává příčinu k aktivizaci nástrojů trestního práva [srov. náleze ze dne 2. 8. 2016 sp. zn. IV. ÚS 2975/14 (N 143/82 SbNU 277)]. Jinak řečeno mezi základní principy právního státu patří právní jistota adresátů právní normy ohledně toho, co jest jejím obsahem.

[37] Podle judikatury Ústavního soudu jazyková správnost, jednoznačnost, přesnost, ustálenost a zřetelnost jsou náležitostí právních termínů a právní stylistiky. Samozřejmě lpění na těchto požadavcích nesmí se však zvrhnout v nepřiměřený požadavek mající za potřebné kde který pojem v právním předpise použitý v tomtéž předpise definovat, a to s mylným předpokladem, že takový postup je nezbytný pro odstranění jeho údajné neurčitosti. Ve skutečnosti je jistá míra neurčitosti nezbytnou vlastností každé právní normy. Teprve neurčitost vylučující seznání jejího normativního obsahu za pomoci obvyklých interpretačních postupů činí právní normu rozpornou s ústavním požadavkem právní jistoty [srov. náleze ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 28/12 (č. 176/2013 Sb., N 63/69 SbNU 187)].

[38] Používání tzv. neurčitých pojmů zákonodárcem je postaveno na tom, že jejich konkrétní obsah naplňuje až aplikační a interpretační činnost orgánů veřejné moci, aniž by to mělo znamenat v právním státě porušení ústavního pořádku (např. právní jistoty). V opačném případě by bylo nemožné efektivně uskutečňovat výkon práva soudy a státními orgány. Je to v jistém smyslu projev širšího ideového východiska – tzv. doktríny skepse o normách. Ne všechna pravidla chování, právní pojmy se dají *pro futuro* (přesně) naformulovat. Pro určité typy případů – z důvodu jejich povahy – se zformulují především principy, cíle, které potom soudy a státní orgány uvádějí v život aplikační činností [srov. náleze ze dne 8. 7. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 8/08 (č. 256/2010 Sb., N 137/58 SbNU 115)].

[39] V projednávané věci se nabízí výklad práva (jeho normativního obsahu) prostřednictvím interpretačních postupů, avšak s nemalým důrazem na výklad teleologický a odborné vyjádření povolané osoby (znalce, znaleckého ústavu apod.). Nelze se proto podívat i leckdy zdánlivě zjednodušujícím definicím toho, co se obecně rozumí duševní poruchou, jak tento pojem vyložila např. i komentářová literatura (zřetelná odchylka od stavu duševního zdraví a rovnováhy).

[40] Jde-li o otázku analogie v neprospěch obviněného, ta v projednávané věci nenalézá své místo. Jak bylo shora uvedeno, § 123 trestního zákoníku nabízí taxativní výčet „duševních poruch“, které činí interpretaci obsahu těchto neurčitých právních pojmů místy obtížnou, avšak stále v mantinelech ústavnosti. Krajský soud v projednávané věci správně odmítl takové použití analogie a nerozšířil normativní obsah „duševní poruchy“ ve prospěch pachatele, ovšem nepřesně podřadil TIA či TGA do některé z existujících kategorií duševních poruch (srov. bod [29] výše).

[41] Konstrukce nepřičetnosti jakožto podmínky vylučující delikttní odpovědnost vychází z nedostatku (nepřítomnosti) alespoň jedné ze dvou pachatelových schopností v době činu (rozpoznávací nebo ovládací, jinak vyjádřeno rozumové či určovací), způsobené duševní poruchou mající původ buď (a typicky) v duševní chorobě nebo v něčem jiném (srov. slovo „rozumí se“ užitě v § 123 trestního zákoníku).

[42] Stěžovateli lze z části přisvědčit v otázce nedostatečného skutkového posouzení celé věci, byť na něm měl podíl. Napadené rozhodnutí stěžovatele vycházelo z toho, že žalobkyně byla v rozhodné době (páchání přestupku) přičetná. Její tvrzení o ztrátě paměti nejprve správní orgán 1. stupně odmítl jako účelovou obhajobu vedenou s cílem vyhnout se odpovědnosti, posléze po zásahu stěžovatele opatřil v dalším řízení znalecký posudek ke zkoumání duševního stavu žalobkyně, ovšem z odvětví psychiatrie, jehož závěry se minuly s tvrzenou příčinou nepřičetnosti. Tvrdila-li žalobkyně, že prodělala TIA, znalkyně z odvětví psychiatrie vyloučila, že TIA může způsobit nepřičetnost.

[43] Krajský soud výše uvedené závěry stěžovatele přesvědčivě vyvrátil jako nedostatečné. V přezkumu však neustal. Provedl k návrhu žalobkyně důkaz jí opatřeným znaleckým posudkem z odvětví neurologie a vyslechl jeho zpracovatelku MUDr. Ungerovou. Na základě tohoto posudku se jal zkoumat, „jak to vlastně vše bylo“ (v době spáchání přestupku) – až se dobral odpovědi na otázku, zda žalobkyně byla odpovědná za přestupek. To však nebylo jeho úkolem. Soudu tuto otázku nepřislušelo předjímat. Stěžovatel, resp. správní orgán 1. stupně, je tím, po kom se žádá, aby jako první zjistil skutkový stav bez důvodných pochybností. Krajský soud jej pak v rámci soudního přezkumu k žalobním bodům posuzuje, prověřuje, doplňuje, ale nevytváří jej. Pohybuje se v mantinelech § 77 s. ř. s.

[44] Jestliže krajský soud učinil závěr zásadně odlišný od žalovaného o tom, že duševní poruchu mající vliv na přičetnost pachatele přestupku může způsobit i krátkodobá přechodná porucha zdravotního stavu „neduševního“ původu, měl s tímto závěrem napadená rozhodnutí zrušit, což učinil, ale zároveň ponechat správní orgány, aby doplnily a ustálily svá skutková zjištění s přihlédnutím k tomuto jím učiněnému závěru.

[45] Přičetnost se vztahuje k době spáchání činu a výlučně ke konkrétnímu činu. Nejvyšší správní soud nepřehlédl, že znalkyně z odvětví neurologie svůj posudek postavila na vlastních anamnestických zjištěních, nikoliv na skutkových zjištěních učiněných správními orgány. Takový postup není správný. Znalec je důležitou osobou při zjišťování skutkového stavu, neboť řeší otázky, k jejichž zodpovězení je třeba odborných znalostí, kterými správní orgány (nebo soudy) nedisponují. Nemůže však skutkový stav sám vytvářet. Mimo jiné i proto, že předpokladem zjišťování skutkového stavu týkajícího se trestního obvinění je spravedlivý proces se všemi atributy, mimo jiné i zárukami práva na obhajobu. Znalci používají jiných metod a technik, zkoumaná osoba se při anamnestickém rozhovoru nenachází v procesní pozici obviněného, nejde o její „výslech“, a tak údaje, které o sobě a o skutku, který se jí klade za vinu, znalci sdělí, nelze brát za procesně relevantní způsob objasnění věci, i kdyby se např. „doznala“.

[46] Postup musí být opačný. Znalec má být přibrán až tehdy, vzniknou-li pochybnosti např. o duševním stavu, tedy za situace, kdy z dosud opatřených a provedených důkazů po

jejich dílčím zhodnocení se jeví chování obviněného při činu jako odchýlné od normy a možnou příčinou může být jeho zdravotní stav. Znalec musí tedy dostat přesné zadání obsahující zjištěná fakta a jejich zhodnocení, aby je mohl konfrontovat posléze s vlastními anamnestickými zjištěními, pomocnými vyšetřeními, dalšími opatřeními zprávami o zdravotním stavu a teprve poté zformulovat vlastní odborný nálezný a závěr, v němž odpoví na odborné, nikoliv právní otázky.

[47] Lapidárními příklady, kde znalec objasňuje dílčí část skutkového děje, a tak potvrdí či vyvrátí skutková tvrzení vyslechnutých osob a dalších provedených důkazů, je např. mechanismus vzniku poškození zdraví bodnou ranou nožem, kde obviněný líčí „svou“ skutkovou verzi případu a znalec objasní mechanismus jinými metodami. Jiným příkladem je tvrzení obviněného účastníka dopravní nehody – střetu vozidel – o včasném a intenzivním brzdění. Znalec nemůže vzít toto tvrzení primárně za základ pro odborný závěr o rychlosti vozidel při střetu a následný výpočet bezpečné vzdálenosti a včasnosti reakce řidiče, nýbrž musí vyjít z ohledání stop na vozidlech a na vozovce (zjištěného skutkového stavu) a tato zjištění pak konfrontovat s údaji poskytnutými účastníky nehody. Uvedené příklady demonstrují roli znalce, moment a okolnosti jeho vstupu do řízení.

[48] Závěry krajského soudu stran skutkových zjištění jsou pro výše uvedené předčasné a nelze na nich vytvořit prozatím závazný právní názor o (ne)odpovědnosti žalobkyně za přestupek z důvodu její (ne)příčetnosti v době činu. Právní závěr o příčetnosti musí mít jednoznačný skutkový základ ve zjištění děje (okolnosti jízdy vozidla, které řídila žalobkyně, popis mechanismu vzniku nehody, jízda z místa nehody do bydliště žalobkyně a její chování po nehodě). Ten je třeba objasnit všemi dostupnými důkazy a jejich řádným zhodnocením.

[49] Teprve takto ustálený skutkový stav může být podkladem pro zpracování znaleckého posudku o zdravotním stavu žalobkyně v době nehody a jeho příčinách, tedy zodpovězení otázek, k nimž je třeba odborných znalostí, aby byla prověřena obhajoba žalobkyně, „že si nic nepamatuje“, a její relevance pro vyvození odpovědnosti za přestupek.

[50] Přes posledně uvedený rozsudek krajského soudu ob stojí. Rozhodnutí správních orgánů stále trpí krajským soudem vytčenou vadou s podstatným vlivem na jejich zákonnost.

[51] Tím, že žalovaný (a předtím správní orgán 1. stupně) odmítal tvrzení žalobkyně jako účelovou obhajobu vedenou snahou vyhnout se odpovědnosti, neproověřil pečlivě tato tvrzení dalšími dostupnými důkazy, ačkoliv co nejpřesnější zjištění jednání žalobkyně od momentu, kdy nastoupila do svého vozidla a jela domů, přes opakované nárazy do před ní jedoucího vozidla, až do zaparkování před domem a návratu domů, zjištění poškození vlastního vozidla atd., bylo zásadní pro posouzení jejího chování jako vědomého či nevědomého a jeho příčin. Svou pozornost zaměřily policejní orgány, které prvotně objasňovaly přestupek, na rutinní postupy prokázání kdy, kde a jak k nehodě došlo (mimo jiné fotodokumentace čítající 111 snímků). Tento postup jim samozřejmě nelze vytýkat. Nicméně od momentu, kdy žalobkyně začala tvrdit a vysvětlovat svou účast na nehodě

ztrátou paměti, bylo na místě, aby se dokazování ubíralo k co nejpresnějšímu zjištění jejího chování s možným vlivem na přičetnost (srov. např. usnesení Nejvyšší soudu ze dne 7. 4. 2021, č. j. 7 Tdo 298/2021 – 340).

[52] Úkolem správních orgánů v dalším řízení tedy bude doplnit dokazování tímto směrem, zhodnotit provedené důkazy jednotlivě i v jejich souhrnu a vyvodit z nich dílčí skutková zjištění (zejména o objektivní stránce činu). Teprve ta se mohou stát součástí zadání pro znalecký posudek z odvětví neurologie a odpovědi znalce na položené odborné skutkové, nikoliv právní, otázky o úrovni rozpoznávacích a ovládacích schopností žalobkyně v době činu, aby posléze správní orgány mohly učinit právní závěr o (ne)odpovědnosti žalobkyně za spáchaný přestupek z důvodu (ne)přičetnosti. S přibráním znalce z uvedeného odvětví není třeba otálet, jistě není vyloučeno, aby jím byla znalkyně vystupující v řízení před krajským soudem nebo znalec jiný. Je to důležité i proto, aby znalec mohl případně při přípravě posudku požádat správní orgány o součinnost pro podání posudku (srov. přiměřeně § 107 trestního řádu).

IV. Závěr a náklady řízení

[53] Stěžovatel se svými námitkami neuspěl. Jelikož Nejvyšší správní soud neshledal důvod pro zrušení napadeného rozhodnutí ani z úřední povinnosti (§ 109 odst. 4 s. ř. s.), zamítl kasační stížnost jako nedůvodnou (§ 110 odst. 1 s. ř. s.).

[54] O náhradě nákladů rozhodl Nejvyšší správní soud podle § 60 odst. 1 ve spojení s § 120 s. ř. s. Procesní úspěch zaznamenala v řízení o kasační stížnosti žalobkyně, neboť kasační stížnost byla shledána nedůvodnou; má proto vůči stěžovateli právo na náhradu účelně vynaložených nákladů. Tyto náklady spočívají v odměně advokáta, který žalobkyni v řízení o kasační stížnosti zastupoval. Podle § 35 odst. 2 in fine s. ř. s. platí, že „[z]a zastupování náleží odměna; pro určení její výše, nestanoví-li zvláštní právní předpis jinak, se užije obdobně zvláštní právní předpis, jímž jsou stanoveny odměny a náhrady advokátům za poskytování právních služeb.“ Tímto zvláštním právním předpisem je vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb. o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif). Odměna advokáta za jeden poskytnutý úkon právní služby - vyjádření ke kasační stížnosti [§ 11 odst. 1 písm. d) advokátního tarifu *per analogiam*] je určena podle § 9 odst. 4 písm. d) ve spojení s § 7 bod 5 advokátního tarifu částkou 3.100 Kč. K tomu náleží náhrada hotových výdajů advokáta ve výši 300 Kč dle § 13 odst. 4 téže vyhlášky. Jelikož zástupce žalobkyně je plátcem daně z přidané hodnoty, zvyšuje se odměna a náhrada hotových výdajů o 21% sazbu této daně, tj. o 714 Kč. Celkem je tedy žalovaný povinen zaplatit žalobkyni na náhradě nákladů řízení o kasační stížnosti částku 4.114 Kč, a to do 30 dnů od právní moci tohoto rozsudku, k rukám zástupce žalobkyně, advokáta Mgr. Petra Juráně, advokáta se sídlem Dvořákova 13, Brno.

Poučení: Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 2. září 2021

JUDr. Josef Baxa
předseda senátu